

**Vabljeno predavanje častnega člana društva dr. Jurija Kunavra o zgodovini
geomorfologije v Sloveniji in ustanovitvi Geomorfološkega društva Slovenije na 4.
zborovanju slovenskih geomorfologov v Pliskovici, septembra 2018.**

**PREDZGODOVINA IN ZGODOVINA, SPOMINI, OZADJA, IZKUŠNJE TER
VZORNIKI**

dr. Jurij Kunaver

Redni in zaslužni profesor Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, v pok.

Hubadova 16, 1113 Ljubljana

E-pošta: jurij.kunaver@siol.net

V uvodu tega predavanja, če hočete slavnostnega govora, sem dolžan zahvalo predsednici dr. Mateji Ferki in organizacijskemu odboru za povabilo in zaupanje. To je vsekakor čast, ki jo razumem predvsem kot eden najstarejših v društvu, čeprav bi me lahko zamenjal tudi kdo drug iz seznama ustanoviteljev. Živi smo še vsi, z izjemo dveh, akademika Ivana Gamsa in dr. Petra Habiča. Ko sem obnavljal dogodke in proučeval dokumente izpred dvajset let, sem se zavedel velike vloge pri ustanovitvi društva in pri začetkih njegovega delovanja zlasti v osebi prof. dr. Karla Nateka. Morda eno najpomembnejših. Bil je prvi predsednik društva in izvajalec sklepov inicijativnega odbora. Zato sem se pri pripravi tega govora obrnil predvsem nanj s prošnjo za pomoč pri zbiranju in urejanju informacij in sem, kot že prej, naletel na prijatelja in človeka z urejenim spominom. Ob tej priložnosti se mu za vse najlepše zahvaljujem, tudi za tisto, kar je doslej naredil za društvo. Prepričan sem, da bi znal o društveni zgodovini tudi on lepo in izčrpno govoriti. Zato profesorja Natka prisrčno vabim, da me po mojem govoru še dopolni in doda še kakšno podrobnost. Med starimi fotografijami iz obdobja društvene predzgodovine so nekateri tudi njegovi posnetki. Tako lahko rečem, da je ta govor nastal v precejšnji meri kot kolektivno delo. Ker pa je bilo doslej zelo malo priložnosti govoriti o lastni strokovni preteklosti, naj mi bo dovoljeno društveni zgodovini dodati tudi nekaj spominov na najbolj svetle in razburljive trenutke mojega geomorfološkega raziskovanja in življenja.

Sem v tistih letih, ko pogled in razmišljanje pogosteje sežeta nazaj in redkeje naprej. Na mlajše generacije skušam, če je le priložnost, prenesti kakšno pomembno informacijo, podatek, ugotovitev, življenjsko izkušnjo. Taka izkušnja je na primer moje prepričanje in zadovoljstvo, da sem se v življenju glede usmeritve v geomorfologijo odločil prav. Zanimanje za relief pomeni vseživljenjski stik z naravo, pomeni lahko nekakšno neodvisnost od drugih, saj si sam izbiraš predmet raziskovanja. Neodvisen si od naročnikov, od konjunktura, od kapitala, tudi od politike, vsaj tako je nekoč bilo. Na terenu, kjer sem preživel veliko svojega časa, sem se vedno počutil svobodnega. To pa je vrednota, ki ni sama po sebi dana. In tako je bilo ne samo

v preteklosti, ampak tudi danes. Od terenskih izkušenj se spomnim predvsem tega, namreč, da glede nekega konkretnega območja ni dovolj samo en obisk, ampak je dobro na isti teren iti večkrat. Kajti vsakokrat vidiš kaj novega, ali pa na drugačen način. Še posebej če je med enim in drugim obiskom daljši časovni razmak. Žal danes najbolj pogrešam prav terensko delo, od koder sem domov vedno prihajal bogatejši z novimi spoznanji in izkušnjami.

Če skušam na kratko predstaviti sebe in moje delo, ne morem trditi, da sem samo geomorfolog. Nasprotno, najprej sem geograf, potem pa fizični geograf in šele nato geomorfolog, a tudi neke vrste šolski geograf. To je posledica specifičnih razmer, v katerih sem v preteklosti rasel in delal, torej na ljubljanski univerzi, kjer je bilo na oddelku za geografijo treba poprijeti za vsako delo. Pri prof. Ilešiču sem asistiral pri njegovih predavanjih iz družbene in regionalne geografije. Šele pozneje sem pri prof. Gamsu asistiral samo pri njegovih predavanjih in vajah iz geomorfologije ter geografije krasa in nekaterih drugih predmetih. Takrat o tem, da se bom nekoč izrazito usmeril v geomorfologijo krasa in da bom morda kasneje celo predaval geomorfologijo ter osnoval usmeritev v geografijo krasa in celo pomagal pri nastanku našega društva, še sploh nisem razmišljal.

Kmalu po prihodu na oddelek za geografijo (jeseni 1960) sem se s prof. Melikom, mojim mentorjem, dogovoril za temo doktorske disertacije, ki naj bi obsegala geomorfologijo Kaninskega pogorja. A na njegov predlog in zahtevo sem to razširil še na geomorfologijo Bovške kotline. Profesor Melik je bil žal preveč zaposlen in je tudi prekmalu umrl (1966), da bi lahko z njim kaj več razpravljal o geomorfološki problematiki Posočja. Njegovih napotkov pri izdelavi disertacije zato v glavnem nisem bil deležen. Z Melikovo bogato geomorfološko dediščino pa sem se srečeval tako rekoč vse življenje. In prvo, česar se spominjam s terenskih vaj pod njegovim vodstvom na območju Bleda je bilo njegovo opozorilo na pomen oražencev pri raziskovanju poledenitve. Slučaj je hotel, da sem nanje naletel, in to ne v apnencu kot pri

nas, pred nekaj tedni tudi na svoji poti po jugozahodni Irski, in še na mnogih drugih krajih po svetu.

Na začetku moje univerzitetne kariere je bilo mogoče delati na doktoratu precej dlje kot danes, kar mi je prišlo prav zaradi oddaljenosti in težavnosti terena. Po prezgodnji smrti mojega mentorja sem se preselil k drugemu, k prof. Ilešiču, ki se ga prav tako zelo rad spominjam. Pustil mi je povsem proste roke vse do zagovora. Takoj za tem je poskrbel za objavo moje kaninske razprave v Geografskem zborniku.

Naj preskočim dvanajst let, ki sem jih preživel na Pedagoški akademiji v Ljubljani, ko sem se leta 1986 spet vrnil nazaj na matični oddelek. Na akademijo sem odšel na osnovi vabila, in to v nekem kritičnem trenutku, ko sem ugotovil, da na oddelku stopicam na mestu. Kljub strokovno manj poglobljenemu okolju in manj ugledni ustanovi so mi tudi leta na Pedagoški akademiji dala veliko, in to zaradi možnosti samostojnega oblikovanja predavanj in ker sem se seznanil s problematiko šolske geografije. Od takrat dalje je v mojem geografskem zanimanju večje ravnotežje med geomorfologijo in šolsko geografijo. A sedeti na dveh stolih nikoli ni bilo enostavno. Odtod moja lastna ugotovitev in domneva, da bi na področju geomorfologije morda lahko naredil in objavil še precej več, če bi bile okoliščine drugačne.

Snovanje jugoslovanske geomorfološke zveze in predzgodovina Geomorfološkega društva Slovenije

V naslovu omenjena zveza med prizadevanji za tesnejše organiziranje jugoslovanskih geomorfologov in nastankom našega strokovnega društva ni povsem direktna in ni posledična. Obe dogajanji si časovno sicer sledita, a združevanje slovenskih geomorfologov bi bilo lahko tudi posledica podobnih tendenc na mednarodni ravni. Samih začetkov zamisli, da bi bil že čas za bolj organizirano druženje geomorfologov na območju nekdanje skupne države jugoslovanski geomorfologi, se niti dobro ne spominjam. K temu pa so zagotovo prispevali nekateri osebni stiki med nami, na primer z beograjskim geomorfologom Dušanom Gavrilovićem in s Srdjanom Belijem, Z Dušanom smo se srečevali v glavnem na zborovanjih, kakšnega drugega konkretnega strokovnega sodelovanja pa žal ni bilo. Bil pa je tudi jamar in krasoslovec, kar nas je zbliževalo. S srbsko krasoslovno terminologijo je sodeloval pri vsejugoslovanski akciji pod vodstvom Ivana Gamsa za izdajo te vrste terminologij v jezikih jugoslovanskih narodov. Z Dušanom sva prijateljevala, vsaj po pošti, še dolgo po naši osamosvojitvi, a konkretnega fizičnega stika ni bilo nikoli več, kljub vabilom iz moje strani.

Drugače je bilo s Srdjanom Belijem, Srbom iz Kruševa, ki je bil pogosto v Sloveniji, še večkrat pa v Zagrebu. Tam je študiral postdiplomske in je v tej zvezi dobro poznal Velebit, predvsem njegov južni del. Prijateljeval je zato tudi s člani zagrebškega geografskega oddelka, a sem ob neki priložnosti zaslutil, da povsem čisti ti odnosi niso bili. Tudi v Ljubljano je rad prihajal, pogosto na prehodu, kadar je potoval še naprej v Italijo ali Avstrijo, kjer sta ga zlasti zanimala turistična in terenska oprema. Pri meni na Pedagoški akademiji se je oglasil večkrat, kar je bilo najbrž leta 1986, ko sem se jeseni vrnil na FF, ali še kakšno leto pred tem. Njegovemu zanimanju za zahodni del takratne Jugoslavije se nisem posebej čudil, celo odobral sem to. Drugače je bilo s starejšimi srbskimi geografi, ki so precej redkeje prihajali v Ljubljano in sploh je bilo z njihove strani čutiti nek podcenjevalni odnos do nas v Sloveniji. To sicer ni veljalo za vse, ampak za nekatere, bolj izpostavljene. S Srdjanom sva razvila prijateljski odnos in ga poglobljala na vsakem srečanju, še posebej na terenu, na ekskurzijah. Z menoj je šel tudi na Velika vrata med Lopučnico in planino Za skalo, ko sem prvič naletel na kraške mize. Ko pa se je pri nas razvil proces osamosvajanja je kot odsekano, kot sem že omenil, to sodelovanje prenehalo in s tem kakršnikoli medsebojni kontakti.

Na 12. kongresu geografov Jugoslavije v Novem Sadu jeseni leta 1985 (29. 9. – 6. 10.) je bil med drugim sprejet tudi sklep o rednih srečanjih jugoslovanskih geomorfologov, ki naj bi poživila medsebojno sodelovanje in omogočila strokovno spoznavanje nekaterih geomorfološko najzanimivejših predelov Jugoslavije. Ta sklep sta podprli Znanstveni komisiji Zveze geografskih društev Slovenije in Jugoslavije. Srečanja naj bi bila, v okviru možnosti seveda, vsako leto, predvsem v času med jugoslovanskimi kongresi. Sprejet je bil tudi slovenski predlog, da naj bo prvo srečanje v Bovcu naslednje leto jeseni. Lahko, da je k takemu razpletu prispeval tudi prof. Gams, ki se je komaj mesec dni pred tem udeležil Prve mednarodne geomorfološke konference v Manchestru, 15.—21. septembra 1985. O tem več kasneje.

V letih 1986 do 1970 smo, oziroma so organizirali pet srečanj geomorfologov Jugoslavije in sicer:

1. zborovanje jugoslovanskih geomorfologov v Bovcu, 12.-17. 9. 1986,
2. zborovanje jugoslovanskih geomorfologov v Gospiću, na Hrvaškem, 18.6. – 22. 6.1987,
3. zborovanje jugoslovanskih geomorfologov v Rožajah, Črna gora, 12. 9.-16.9. 1988,
4. zborovanje jugoslovanskih geomorfologov v Pirotu, Srbija, 20.-25. 6. 1989, in zadnje,
5. zborovanje jugoslovanskih geomorfologov v Krškem, 18.-23.6.1990.

Prvega je organizirala moja malenkost kot član oddelka za geografijo FF, ob pomoči, Marjana Bata, mag. Karla Natka in Maje Plemelj-Topole, zadnjega pa dr. Karel Natek v imenu organizacijskega odbora pod vodstvom dr. Milana Šifererja, ob pomoči Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU.

Kako je potekalo 1. znanstveno srečanje geomorfologov Jugoslavije, Bovec, 12. - 17. 9. 1986 (po GV 1987)

Bovec in Zgornje Posočje sta bila izbrana kot prvo območje sestanka geomorfologov zaradi zanimive problematike sledov pleistocenske poledenitve in siceršnje geomorfološke pestrosti. To je bilo razumljivo tudi z vidika slovenske aktivnosti in inovativnosti na področju geomorfoloških raziskav ter ponudbe za organizacijo. Srečanja se je udeležilo 33 geografov oziroma geomorfologov, med njimi tudi dva geologa in dva učitelja geografije, slednja iz Mosta na Soči in iz Nove Gorice. Slovenskih udeležencev je bilo 14. Srečanje se je pričelo v petek, 12. septembra popoldne, z uvodno ekskurzijo po zahodnem delu Bovške kotline, kjer so udeleženci lahko prepoznavali čelne morene pobočnih kaninskih ledenikov in njihov odnos do glavnega soškega ledenika. Ob tem skupnem ogledu, pa tudi pozneje, se je pokazalo, kako nujno je za objektivnost znanstvenih rezultatov njihovo soočanje s kritiko in preverjanjem. Pri terenskem geomorfološkem delu je posamezniku največkrat povsem prepuščena svobodna presoja glede identifikacije geomorfoloških pojavov in procesov, pri čemer igrajo pomembno vlogo znanje, izkušnost in privrženost posamezni geomorfološki šoli. Čim večja enotnost pogledov in pristopov je nujna zlasti pri izdelavi geomorfoloških kart. Sobota, 13. septembra, je bila namenjena ogledu visokogorskega krasa na Prestreljeniških podih in v okolici nove kočice Petra Skalarja pod Konjcem. Na tej poti so več kot prepričljivi primeri laštastega in kotličastega krasa z jasnimi sledovi ledeniškega preoblikovanja. Ekskurzijo je v drugi polovici ovirala gosta megla, toda ne toliko, da ne bi mogli opazovati posledice transformacije nekdanjega laštastega površja v smučarsko stezo na Skripih.

V nedeljo, 14. septembra, so si udeleženci ogledali najprej stadialne morene v Zadnji Trenti. Naključje je hotelo, da se je zaradi avgustovskega neurja razkrilo najdišče fosilnega lesa na notranji strani čelne morene v Zapodnu in ga je v trenutku ogledovanja tega območja našel dr. Peter Habič. Analiza C 14 na Inštitutu Rudjerja Boškoviča v Zagrebu, s prijaznim posredovanjem dr. A. Šerclja z Biološkega inštituta Jovana Hadžija na SAZU, je pokazala, da se je les sedimentiral v ledeniški glini pred 7000 leti (± 130 let). Vzporedne palinološke analize

bodo lahko pokazale, v katero fazo postglacialnega klimatskega in vegetacijskega obdobja lahko uvrstimo ta profil. Sledil je ogled doline Bavšice in tamkajšnjih lepih ledeniških zastojev v dolini Bale in slednjič še ogled doline Koritnice.

Naslednji dan je program obsegal študij sledov pleistocenske poledenitve Soške doline do Mosta na Soči. Udeležence je v Breginj, v okolico Tolmina in na Most na Soči vodil dr. Milan Šifrer. Spet se je pokazalo, kako so v tej pokrajini celo med strokovnjaki malo znani izredno lepo razviti čelni morenski nasipi, z vsemi najbolj tipičnimi spremljajočimi proglacialnimi pojavi. Udeleženci so sklenili, da je treba v šoli in v turizmu tudi geomorfološke pojave bolj popularizirati. Živahnost mostarske pokrajine na sotočju Soče in Idrijce je ravno posledica nekdanje poledenitve. Tudi ožja in širša okolica Tolmina s stranskimi i dolinami vred skrivajo številne, čeprav tudi med geografi malo znane geomorfološke posebnosti vseh vrst. V tem pogledu zagotovo prednjači dolina Tolminke s Tolminskimi koriti. Tu so se postavila zanimiva vprašanja glede odnosa med stranskimi ledeniki, na primer tega iz doline Tolminke in glavnim soškim ledenikom. Kaže, da je ledenik iz doline Tolminke segel vse do Tolmina tudi v zadnjem obdobju pleistocena, čeprav ozka dolina nad koriti tega ne dokazuje. Morda bo to mogoče primerjati s stanjem na Bovškem v istem obdobju. Tako rekoč sredi Tolmina so udeleženci našli še neraziskan profil, ki po vsej verjetno vsebuje fosilna tla iz najmlajšega pleistocena.

V torek , 16. septembra, se je pričel zadnji del srečanja, katerega program je bila tridnevna ekskurzija v Triglavsko pogorje. Udeležili so se je dr. A. Bognar, I. Blažek, M. Kekuš, J. Pavelič vsi iz Zagreba, mag. S. Belij iz Prištine, dr. M. Šifrer in podpisani kot vodja. Dr. Šifrer je udeležence seznanil s problematiko Triglavskega ledenika, ki se še naprej nezadržno manjša. Posebno opazen je upad ledeniške gmote in njen umik v zadnji sezoni 1985/86, kar je posledica manjših zimskih zalog snega. Drugi del ekskurzije je bil posvečen območju Doline triglavskih jezer, ki so jo udeleženci dosegli prek o vrha Triglava in Hribaric. Dolina je tudi ob tej priliki ponudila izobilje geomorfoloških in geoloških spoznanj in problemov. Pokrajina je kot nalašč za študij prepletanja vplivov litologije, starejše in najmlajše tektonike , ostankov pliocenskega razvoja reliefa in učinkov pleistocenske poledenitve ter holocenskih kraških denudacijskih procesov. Udeležencem ekskurzije so se pokazali še mnogi novi primeri recentne ali vsaj subrecentne tektonske razlomljenosti površja. Instrukтивен je bil tudi ogled območja velikih ravnih laštov na Velikih vratih (1924 m), kjer kar mrgoli kraških miz in mnogih drugih visokogorskih kraških pojavov. Dolina triglavskih jezer kot tudi Komna kot celota kar kličeta po podrobnejši geomorfološki analizi in kartiranju.

Toliko o bovškem srečanju geomorfologov, ki je vsebovalo tudi večerni program z referati, diskusijo in organizacijskimi sestanki

2. geomorfološka ekspedicija: po poteh Jovana Cvijića, 11.-17. 9. 1989 v Prokletijah

V naslovu omenjeno odpravo je organiziral Srdjan Belij in to tik pred 13. kongresom jugoslovanskih geografov v Prištini. Poleg Belija so bili udeleženci še Marjan Bat, dr. Jurij Kunaver in mag. Karel Natek. Namen je bil ogled Prokletij ter kartiranje oziroma študij kotličev. Udeleženci so se iz Plava, oziroma Gusinja po dolini Bjeličkega potoka povzpeli na planino Čaf Bor in nekaj dni raziskovali visokogorsko kraško pokrajino. Ker se nismo javili na karavli so naslednji dan nastopile težave. Graničarji so nas odpeljali nazaj v dolino na karavlo, kjer smo dali podatke, prespali in se naslednji spet vrnili na Čaf Bor. Vrnitev se je splačala, saj je tamkajšnji visokogorski kras s kraškimi mizami, pastirskimi podpisi na živi skali, različnimi mikrokorozijskimi oblikami, erozijskimi sledovi poledenitve in kotlički primerljiv s krasom Julijskih Alp.

Nastanek mednarodne geomorfološke zveze in glavne prireditve doslej

Zgoraj nakazana predzgodovina slovenskega geomorfološkega društva se deloma pokriva z razvojem organiziranosti geomorfologov na mednarodni ravni. Najbrž to ni moglo biti brez vpliva tudi na razvoj geomorfologije na Balkanu. Prva mednarodna konferenca o geomorfologiji je bila v Manchestru od 15. - 21. septembra 1985, o kateri je poročal Ivan Gams (GV, 1986, 152-153), iz česar povzemam:...«Kitajci so prijavili 12% in Indijci 3% vseh referatov. Največ so jih prispevali domačini iz Velike Britanije (18%), ZDA (11%), Kanade (6%) itd. Ivan Gams, edini, ki je zastopal geomorfologe iz nekdanje skupne države, je na konferenci predaval o mednarodnem ugotavljanju korozije s pomočjo apneniških tablet. V svojem poročilu se je pritoževal nad slabo udeležbo geomorfologov iz Jugoslavije in neodzivnostjo na mednarodne tematske raziskave. Mednarodna geomorfološka skupnost je takrat še ugotavljala, da je stroka glede na njeno pomembnost v znanosti in praksi preveč zapostavljena, kar naj bi se spremenilo z rojstvom nove mednarodne znanstvene organizacije geomorfologov.

Manchestrska konferenca je imela svoje ozadje in sicer 25-letnico organizirane geomorfologije v Veliki Britaniji, današnjem Združenem kraljestvu Velike Britanije in severne Irske. Sprva je

bila to British Geomorphological Research Group, ki se je pozneje (1978) preimenovala v današnje društvo British Society for Geomorphology. S tem spada britanska ali angleška geomorfologija med najstarejše organizirane geomorfologije v Evropi. Naslednja po starosti je nemška Deutsche Arbeitskreis für Geomorphologie, ustanovljena l. 1974.

Druga mednarodna geomorfološka konferenca je bila v Nemčiji v Frankfurtu na M., septembra 1989, tretja v Kanadi na McMaster University v Hamiltonu, Ontario, 23.-28. avgusta 1993, četrta v Italiji na Università di Bologna v Bologni, od 28 avgusta do 3. septembra 1997, peta na Japonskem na univerzi Chuo v Tokiju od 23.-28. avgusta 2001, šesta v Španiji, Zaragoza, septembra 2005, sedma v Novi Zelandiji novembra 2009, osma v Franciji, v Parizu med 27. in 31. avgustom 2013 in deveta v Indiji, New Delhi, novembra 2017. Deseta pa bo leta 2021 na Portugalskem.

Roko na srce, v takratni državi, vsaj glede organiziranosti, niti nismo prav veliko zaostajali za mednarodnimi tokovi. Razpad Jugoslavije pa je razumljivo močno upočasnil nastanek posameznih geomorfoloških društev v novo nastalih državah.

Potek ustanavljanja Geomorfološkega društva Slovenije

Dr. Karel Natek mi je posredoval naslednje dragocene podatke. Za sam začetek procesa ustanavljanja našega društva bi lahko šteli sestanek Karla Nateka in moje malenkosti, ki je bil 8.12.1998.

- 16.12.1998 je sledil sestanek iniciativnega odbora (dr. Ivan Gams, mag. Andrej Mihevc, dr. Peter Habič, dr. France Šušteršič in dr. Jurij Kunaver) za ustanovitev društva.
- Temu je sledil ustanovni občni zbor društva, 16. 12. 1998.
- Karel Natek je po občnem zboru poslal vsem zainteresiranim naslednje sporočilo: Dragi kolegi in kolegice! Sporočamo Vam, da smo 16. decembra 1998 uspešno ustanovili Društvo geomorfologov Slovenije (okrajšano GMDS), ki bo imelo svoj sedež na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva ul. 2.

Z registracijo in prvimi nalogami se bo v prihajajočem letu 1999 soočil novoizvoljeni izvršilni odbor v naslednji sestavi: Karel Natek (predsednik), Irena Mrak (tajnica), Valentina Brečko (blagajničarka), France Šušteršič (član) in Andrej Mihevc (član).

Če Vas zanima geomorfologija in njen predmet proučevanja ter sodelovanje pri delu našega društva, Vas vabimo, da se nam pridružite. Prosim Vas, da izpolnite prijavnico v datoteki PRIJAVNICA.DOC in jo pošljete na naslov društva: Društvo geomorfologov Slovenije, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva ul. 2, 1000 Ljubljana.

V imenu izvršilnega odbora Vam želim lepe božične in novoletne praznike ter srečno, zdravo in ravno prav geografsko ter geomorfološko obarvano novo leto 1999. Srečno! Ljubljana, 21. decembra 1998. K. Natek

- 24. 12. 1998 je umrl dr. Peter Habič, eden od ustanovnih članov društva (pogreb je bil 29. 12. 1998).
- 12. 2. 1999 je bila 1. seja izvršilnega odbora GMDS.

Namesto zaključka, o vzornikih, izkušnjah in vzpodbudah

Tudi pri zaključku mi ne kaže drugega, kot da se ozrem nazaj, a ne samo v moje skromne začetke, ampak daleč v drugo polovico 19. stoletja, ko sta se rojevali kot znanosti »ramo ob rami« tako geologija kot tudi geomorfologija. Zgodba o tem, zakaj mi je pri srcu prav to obdobje zgodovine geološke in geomorfološke znanosti, se je začela povsem slučajno. Nekoč, najbrž v sedemdesetih, ali začetku osemdesetih let, sem kot sicer precej pogosto, zašel v knjigarno Konzorcij Mladinske knjige in v njegov oddelek tuje literature, konkretno geografske in geološke. Na polici je samevala knjiga z mehкими platnicami z naslovom Powell J. W., The exploration of the Colorado river and its canyons. Ob listanju po njej sem ugotovil, da gre za poročilo o prvi uspešni plovbi po reki Colorado in prvem geološkem raziskovanju njenega kanjona kakor tudi pritočnih kanjonov. Knjiga je bila polna odličnih pokrajinski perorisb, mnoge od njih z geološko in geomorfološko vsebino ter risb staroselcev. Vsaki tiskani strani je sledila najmanj ena ilustracija. Pri priči sem jo kupil in je še danes ena mojih najljubših knjig. Navdušen sem bil nad junaštvom vodje te trimesečne raziskovalne epopeje enorokega Johna Wesleya Powella, geologa in poznejšega drugega direktorja US Geological Survey po vrsti, ter njegovega devetčlanskega moštva in nad bogastvom opažanj in gradiva, ki so ga prinesli nazaj. Šele ob pisanju tega govora sem na zadnji platnici te knjige prebral, da so bili v moštvu poleg geologov tudi geografi. Gre za klasično delo s področja stratigrafske in strukturne geologije ameriškega srednjega zahoda, kakor tudi za temeljno delo o strukturni geomorfologiji ameriškega tipa. Kako pomembna osebnost ameriškega naravoslovja je bil Powell v svojem

času, ne priča samo podatek, da je bil kasneje profesor na univerzi v Illinoju, imenovani po njem, ampak je bil v času svojega službovanja v US Geological Survey tudi direktor Bureau of Ethnology Smitsonske ustanove. Predlagal in podpiral je namreč tudi etnološke in lingvistične študije Indijancev, ki jih je srečal na svojih potovanjih. Ob vsem tem je bil eden vodilnih naravovarstvenikov tistega časa v ZDA, borec zoper brezumno izkoriščanje prerijske in polpuščavske zemlje, ki je pretirano obdelana postala plen vetrne erozije. Powella v ZDA glede tega niso poslušali, dokler ni izbruhnila kriza, povezana z Dust bowl med 1920 in 1930. Izjemna osebnost torej!

Za mojo lastno strokovno rast, še posebej na področju geomorfologije, zlasti za širjenje lastnega strokovnega obzorja in poglobljanja znanja, so bila pomembna najrazličnejša srečanja, prijateljstva, potovanja, odprave, ki sem se jih udeležil, kar bi privoščil marsikomu, mlajšemu od mene. A časa ni mogoče vrteti nazaj in obnavljati okoliščin, ki so bile vsaj zame pomembne. Na primer, da sem v Sloveniji srečal Poljaka Mariana Pulino, geografa iz južne Poljske, ko se je v začetku šestdesetih let udeležil enega prvih raziskovanj Triglavskega brezna. Družil naju je skupen interes za problematiko ledeniškega, oziroma visokogorskega krasa, a ne samo takrat, tako rekoč vse življenje. Potem, ko sem ga vodil po Julijskih Alpah mi je l.1961 sam vrnil vodstvo po Sudetih in poljskih Tatrah. Pri tem sem se naučil veliko novega. Še mnogo več, ko me je povabil na mednarodno geološko in geomorfološko terensko delavnico v Poangarje leta 1996 in na Ural ter l. 2004 na podoben dogodek na zahodni Svalbard. Marianu Pulini sem dolžan največjo hvaležnost za mnoga temeljna geomorfološka spoznanja in izkušnje.

Za izjemna geomorfološka doživetja sem hvaležen tudi Dereku Fordu, profesorju krasoslovja iz McMaster University, Ontario. Leta 1981 je z denarjem iz lastnih projektov financiral in organiziral transkontinentalno odpravo skupine evropskih krasoslovcev, skupaj s Kitajcem Song Lin Huem. Na večtedenskem potovanju čez severnoameriški kontinent smo imeli priložnost videti geološko in geomorfološko izjemne pojave, pokrajine in jame kot so Badlands, Jewel in Wind Cave v Južni Dakoti, bazaltni Dewil's Tower in strukturna tla v Frontal Range. V sosednji Kanadi, v narodnih parkih Banff in Jasper smo več dni kolovratili po visokogorskih kraških in ledeniških pokrajinah ter se največ časa zadrževali na območju najdaljše kanadske jame Castleguard na robu Columbijskega planotastega ledenika. Derek Ford je bil med najzgodnejšimi in najzaslužnejšimi raziskovalci te jame. V coni recentne deglaciacije je bilo mogoče opazovati površinske kraške pojave, na primer začetne oblike kotličev, ki so se lahko razvili takoj po umiku čela ledenika.

Že prej bi moral omeniti srečno okoliščino, da sem se kot geograf in geomorfolog lahko udeležil 4. jugoslovanske himalajske odprave na Makalu leta 1972, na kateri sem več kot mesec dni raziskoval sledove poledenitve doline Baruna in o tem izdelal zajetno študijo. Žal mi je zmanjkalo časa za obširnejšo objavo. Moja udeležba na tej odpravi ni bila slučajna, saj sva z bratom Alešem načrtovala vzpon na maloazijski Ararat že davnega leta 1956, ki bi bila, če bi se uresničila, prva jugoslovanska alpinistična odprava. Pri profesorju Meliku sem že pred tem, v teku študija izdelal seminarsko nalogo o najzgodnejših poskusih osvojitve Mt. Everesta in pri tem spoznaval geografsko, geomorfološko in geološko naravo najvišjega gorstva na Zemlji. Izkušnje iz nepalske Himalaje so mi izjemno prav prišle pri predavanjih iz geomorfologije.

Med izjemne geomorfološke izkušnje štejem tudi skoraj štirinajstdnevno pohajanje leta 1999 po Utahu na čelu z mnogimi tamkajšnjimi edinstvenimi geološkimi in geomorfološkimi spomeniki.

Zgoraj omenjena potovanja in raziskovanja so bila moja največja geomorfološka doživetja, da posebej ne opisujem tudi lastnih potovanj na Norveško, kjer sem doživljal skandinavsko geomorfološko pravljico. A že desetletja pred tem sem na Britanskem otočju v okviru enoletnega študija krasoslovja v Oxfordu pod mentorstvom Marjorie M. Sweeting spoznaval interakcijo med učinki pleistocenske poledenitve in holocenskega zakrasevanja. Britanski in irski (Burren) primeri laštastega površja ter tamkajšnjih kraških miz so bili izvrstno vodilo za primerjave z visokogorskim krasom Kanina. Iz tega obdobja imam lepe spomine tudi na profesorja G. T. Warwicka iz Manchestra in postdiplomce, poznejše angleške univerzitetne profesorje Stephena Trudgilla, Davida Newsona in Petra Burrougha, ki so mi delali družbo na angleškem terenu.

Moja geomorfološka kariera ima zagotovo tudi svojo človeško, prijateljsko podobo, kar se odraža v že povedanem. Po domačem terenu sem se moral gibati v glavnem sam. Tuja in oddaljena območja pa bi mi bila brez številnih prijaznih in prijateljskih vabil in družbe v precej manj dostopna. Zato ob tej priložnosti ne morem mimo nekaterih imen, ki sem jih srečal v mojem geomorfološkem življenju in doživljanju in si jih dobro zapomnil. Tak je bil na primer legendarni švicarski krasoslovec Alfred Boegli, avtor teorije o »koroziji zaradi mešanja«. Na njegovem Märenbergu v kantonu Schwyz, kjer je Hölloch, druga najdaljša evropska jama, sem prvič ugledal kraške mize v visokogorskem kraškem okolju. Rad se spominjam tudi italijanskega kolege Uga Saura, s katerim sva bila skupaj ne samo v ZDA ampak pogosto tudi na njegovih terenih v italijanskih Predalпах. Velikokrat sem se udeležil krasoslovnih zborovanj tudi v Franciji, kjer je na univerzi v Aix en Provence dolga leta »kraljeval« profesor Jean Nicod.

Tja sem se nemalokrat pripeljal v avtomobilu Inštituta za raziskovanje krasa v Postojni. V družbi francoskih krasoslovcev sem se vedno dobro počutil, tudi nazadnje v Chambéryju, kjer so junija 2018 proslavljali 40 let francoske krasoslovne zveze in 80 let Richarda Maira, enega vodilnih francoskih krasoslovcev.

Bolj epizodna, a v vsakem oziru koristna so bila srečanja še z nekaterimi drugimi geomorfologi, napr. s profesorjem Karl-Heinzem Pfeferjem iz Tübingena, dolgoletnim urednikom Zeitschrift für Geomorphologie, ki je magr. Miho Pavška in mojo malenkost en teden gostil na študentskem terenskem delu v Frankovski Juri. Ali pa srečanje srednjeevropskih geomorfologov na Dachsteinu v organizaciji dunajskega profesorja geomorfologije Hansa Fisherja, ki je za ogledovanje severnih apnenčastih Alp več dni imel na razpolago dva vojaška helikopterja. Iz zraka sem zlahka ugotavljal razlike v značaju onega in našega visokogorskega krasa. Tudi ekskurzije v okolico Grossglocknerja v organizaciji Gerharda Karla Lieba, geomorfologa iz avstrijskega Gradca se rad spominjam. Dva dneva strokovne razlage na učni poti v predpolju ledenika Pastirica sta zapustila globok vtis.

Naj se na koncu spomnim še nekaterih domačih geomorfologov, v prvi vrsti Milana Šifererja, od katerega sem se veliko naučil na terenu v Zgornjem Posočju, iz sosednje Hrvaške pa prijatelja Andrijo Bognarja. Na Hrvaško, zlasti na Velebit, posebej na južnega, ki nudi obilo geomorfoloških užitkov, sem zelo rad zahajal, še zlasti in najpogosteje z Velebitaši, mojimi jamarskimi kolegi. Skoraj nikoli nisem ostal tudi brez dragocene pomoči in znanja številnih slovenskih geologov. Na prvo mesto med njimi lahko postavim Stanka Buserja, za njim pa Antona Nosana, da ne omenim vsaj še pet do deset imen iz tega področja, s katerimi sem imel dobre strokovne in osebne odnose. Sploh se mi zdi, da odkar imamo naše društvo sta si slovenska geografija (beri: geomorfologija) in geologija precej bližji.

Za konec bi bilo morda dobro spregovoriti še o znanstveni in družbeni vlogi, položaju in pomenu geomorfologije v praksi in teoriji. A to raje prepuščam tistim, ki so za kaj takega bolj poklicani in bolj podkovani. Sam ostajam v prvi vrsti terenski geomorfolog, od glave do pete!

Literatura in viri:

Gams, I., 1986. Prva mednarodna konferenca o geomorfologiji, Manchester 15.—21. septembra 1985. GV 58/1986, Ljubljana. Str. 152-153.

Kunaver, J., 1986. 12. kongres geografov Jugoslavije Novi Sad 29. 9. — 6. 10. 1985. GV 58/1986, Ljubljana. Str. 151-152.

Kunaver, J., 1987. 1. znanstveno srečanje geomorfologov Jugoslavije, Bovec, 12. - 17. 9. 1986. GV 59/1987, Ljubljana. Str. 198-201.

Natek, K., 18. 7. 2018, Vabilo na ustanovni občni zbor Geomorfološkega društva Slovenije. Kopija dokumenta.

Natek, K., 18. 7. 2018, Sporočilo o ustanovitvi GMDS. Kopija dokumenta.

Natek, K., 18. 7. 2018, Podatki za prof. J. Kunaverja (ob 20-letnici GMDS). Pisno.